

Some issues of organizing prosecutorial supervision over the implementation of legislation in the field of forestry

Bakhtiyor MAMADALIEV¹

Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

ARTICLE INFO

Article history:

Received April 2024
Received in revised form
15 May 2024
Accepted 15 June 2024
Available online
25 June 2024

Keywords:

prosecutor's control,
forestry,
control measures,
planning,
legislative acts,
violations,
statistics.

ABSTRACT

This article discusses some aspects of the organization of prosecutorial supervision over the implementation of legislation in the field of forestry, situations that should be taken into account when supervising in this area, and proposals for improving prosecutorial supervision in this area.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss3-pp39-51>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ўрмон хўжалиги соҳасидаги қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишнинг айрим жиҳатлари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

прокурор назорати,
ўрмон хўжалиги,
назорат тадбирлари,
режалаштириш,
қонунчилик ҳужжатлари,
ҳуқуқбузарликлар,
статистик маълумотлар.

Ушбу мақолада ўрмон хўжалиги соҳасидаги қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишнинг ўзига хос жиҳатлари, бу соҳада назоратни амалга оширишда эътиборга олиниши керак бўлган ҳолатлар ҳамда мазкур соҳада прокурор назоратини такомиллаштиришга оид фикр-мулоҳазалар келтириб ўтилган.

¹Master's degree student, Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan. Tashkent city. The Republic of Uzbekistan. Email: trendoffer9@gmail.com

Некоторые вопросы организации прокурорского надзора за исполнением законодательства в области лесного хозяйства

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

прокурорский контроль,
лесное хозяйство,
контрольные
мероприятия,
планирование,
законодательные акты,
нарушения,
статистика

В данной статье рассматриваются некоторые аспекты организации прокурорского надзора за исполнением законодательства в сфере лесного хозяйства, ситуации, которые следует учитывать при осуществлении надзора в этой сфере, а также предложения по совершенствованию прокурорского надзора в данной области.

Ҳар қандай тузилманинг самарали фаолияти учун зарурий шарт, бу ишни яхши ташкил этишдир. Ўзбекистон Республикаси прокуратураси учун бу ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Зеро, аксарият олимлар прокуратура органларида ишни ташкил этишни прокуратура органларининг мақсад ва вазифаларига эришиш учун прокуратура тизимининг фаолиятини оптималлаштиришга қаратилган ўзаро боғлиқ ҳаракатлар мажмуи сифатида белгилайдилар. Прокуратура органларида ишларни тўғри ташкил этиш бўйича олиб борилган илмий тадқиқотлар таҳлили қуйидаги элементларни аниқлаш имконини беради:

- қонунлар бузилиши тўғрисидаги маълумотларни тўплаш ва таҳлил қилиш;
- ишни прогнозлаш ва режалаштириш;
- текширишни тайёрлаш ва ўтказиш;
- текшириш бажарилишини назорат қилиш, кадрларни танлаш, жойлаштириш ва тайёрлаш;
- тезкор ходимлар ўртасида вазифаларни тақсимлаш;
- қуйи прокуратура органлари ишини текшириш;
- илмий ва услубий таъминот;
- таҳлил ва умумлаштириш;
- бошқа органлар билан муносабатларни мувофиқлаштириш.

Ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг ўзига хос хусусиятлари ва муаммоларини ўрганиш натижасида назорат чораларининг самарадорлиги, асосан, прокурорнинг ташкилий хусусиятлари ва уларни ўтказиш методологияси асосларини билишига боғлиқ, деган хулосага келдик. Ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасидаги ҳуқуқбузарликларнинг салмоқли қисми, ушбу соҳада назоратни амалга оширувчи органлар тизимини ислоҳ қилиш, ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларнинг бажарилиши устидан прокурор назоратини ташкил этиш амалиётини таҳлил қилиш ва уларни оптималлаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш зарурлигини кўрсатмоқда.

Прокуратура назоратининг самарадорлиги бевосита прокуратура иши қандай ташкил этилганига боғлиқ. Ишни тўғри ташкил қилиш прокурорга қонун томонидан берилган ваколатлардан тўлиқ максимал даражада

ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, олдини олиш ва чек қўйишда самарали фойдаланишни таъминлаш имконини беради.

Прокурор назоратини ташкил этиш прокурор фаолиятининг қонунийлиги, сифати ва самарадорлигига бевосита таъсир кўрсатади, шунинг учун ҳам муаммолар кенг муҳокама қилиниб, бу масалага прокурор назорати соҳасидаги мутахассисларнинг алоҳида эътибори доимо қаратилиб келинмоқда. Ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг самарадорлиги кўп жиҳатдан прокурорнинг ушбу назорат соҳасини амалга оширишдаги фаолиятини ташкил этишга боғлиқ. Чунки фақат ваколатлар мажмуи уларни ўзаро боғлиқ ва изчил амалга ошириш тизимини мазмунли қурмасдан исталган натижага олиб келмайди. Прокуратура органларининг қонунлар ижросини назорат қилиш бўйича фаолиятини ташкил этиш қонун устуворлиги, қонун ҳужжатлари ва илмий қоидаларнинг ҳолатини таҳлил қилиш асосида амалга оширилади. Бироқ ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижросини назорат қилувчи прокуратура органлари фаолиятини ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари илмий-методик адабиётларда зарур даражада очиб берилмаган.

Ўрмонларнинг ҳолати ва ўрмонларга мумкин бўлган таҳдид даражаси маълум бир даврдаги мавжуд экологик вазиятни ҳисобга олган ҳолда ўрмонларнинг ҳолатини олдиндан белгилаб беради. Бу ҳолатлар ўрмонларни муҳофаза қилиш ва қўриқлаш даражасига бевосита таъсир қилади ва бу борадаги ҳолатлар қанчалик аниқланган бўлса, прокурор назорати ҳам шунчалик фаол бўлиши керак. Шунингдек, назорат текширувларини режалаштиришда назорат қилинадиган ҳудудда ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасидаги сиёсатни амалга оширишнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиш керак.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг ташкилий-маъмурий ҳужжатларини таҳлил қилиш бизга уларда белгиланган ташкилий чоратадбирлардан ахборот-таҳлил ишларини ва прокуратура органлари ўртасидаги ваколатларни кўриб чиқиладиган соҳада назоратнинг самарадорлигини чегаралашни ажратиб кўрсатишга имкон беради. Масалан, ахборот-таҳлил ишлари прокурор назоратини ташкил этишнинг дастлабки босқичи бўлиб, икки асосий йўналишда амалга оширилади:

биринчидан, ички йўналиш ахборотни тўплаш, ўрганиш ва баҳолаш билан боғлиқ;

иккинчидан, ташқи йўналиш ҳудудда, объектда ва назорат қилинадиган органларда қонунийлик ҳолатини аниқлаш билан боғлиқ.

Ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижросини назорат қилишда ахборот олишнинг ўзига хос хусусияти прокурорларнинг кенг доирадаги манбалардан, шу жумладан назорат органларидан, шунингдек, бошқа тузилмалардан тегишли маълумотлар билан тезкор танишиш имкониятини беради. Прокурорлар ўрмонларни муҳофаза қилиш ва асраш соҳасидаги қонунийлик ҳолатини баҳолаш имконини берувчи статистик ва бошқа зарур маълумотларни олиш учун етарли имкониятларга эга. Ахборот олиш усулларини уч гуруҳга бўлиш мумкин:

а) оммавий ахборот воситаларидан, шу жумладан, интернет ахборот тармоғи ресурсларидан олиш орқали;

б) назорат қилинадиган органлар, ташкилотлар, бирлашмалар, бошқа тузилмалар ва мансабдор шахсларга тегишли сўровлар юбориш орқали;

в) ўрмонларни муҳофаза қилишга доир прокуратура органларига келиб тушган мурожаатлар ва хабарларни ўрганиш, кўриб чиқиш ва таҳлил қилиш орқали.

Ахборот-таҳлилий ишларда интернет ресурсларидан фойдаланиш Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг белгиланган позициясига мос келиши мумкин. Бироқ кейинги пайтларда бир қатор ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирларнинг қабул қилиниши натижасидагина прокурорлар ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасидаги статистик маълумотларни кўрсатилган манбадан тезкорлик билан олиш имкониятига эга бўлди. Қоида тариқасида, оммавий ахборот воситаларида ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар, масалан, ўрмон ёнғинларининг, айниқса, ўткир ҳолатлари, уларнинг сони, шунингдек, ўрмонларнинг катта майдонларига зараркунандалар томонидан зиён етказиш ҳолатлари ёритилади. Ўрмонларни муҳофаза қилиш масалаларига ихтисослашган интернет сайтлари мавжуд бўлиб, уларни ва оммавий ахборот воситаларини ўрганиш прокуратура органларига ушбу соҳадаги вазиятни доимий равишда кузатиб бориш ва шунга кўра асослар мавжуд бўлганда қонун бузилиши ҳолатларига ўз вақтида жавоб қайтариш имконини беради.

Прокуратура органларига келиб тушган мурожаат ва хабарлар ҳам ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунийлик ҳолати тўғрисида маълумот манбаи ҳисобланади. Ҳар йили прокуратура органларига минглаб мурожаатлар келиб тушади, уларда кўпинча прокурор томонидан зудлик билан жавоб чораларини кўришни талаб қилувчи ҳолатлар кўрсатилади. Прокурор томонидан чора кўришни талаб қиладиган қонунларнинг бузилиши тўғрисидаги аниқ фактларни ўз ичига олган прокуратура органларига келиб тушган ҳар қандай маълумот “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 21-моддасига асосан, қонунларнинг бажарилиши юзасидан текшириш ўтказиш учун асос бўлади. Бундан ташқари, “прокуратурага тушган ҳар қандай маълумот таҳлил қилинади, унинг моҳияти уни умумлаштириш ва баҳолашда ифодаланади”.

Таҳлилий иш прокурорнинг назорат қилинадиган ҳудуддаги қонунлар ҳолатидан хабардорлиги, ҳодисалар ўртасидаги боғлиқликни ўрнатиш, юзага келадиган тенденциялар ва қонун устуворлигини мустаҳкамлаш бўйича зарур чора-тадбирларни режалаштириш билан боғлиқдир. Прокурор таҳлилий иш жараёнида нафақат прокурор назоратини ташкил этиш ва бевосита амалга ошириш, балки ҳуқуқбузарликка асос бўлган ёки бунинг учун қулай шарт-шароитлар яратган (яратиши мумкин бўлган) жараёнлар ва ҳодисаларни ҳам ўрганиши керак.

Прокурорлар ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижросини назорат қилишда нафақат қонунлар, фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, давлат ва жамият манфаатлари бузилишини аниқлаш ва уларга чек қўйиш, балки уларнинг сабабларини бартараф этиш ёки зарарсизлантириш чоралари ва уларга ёрдам берадиган шароитларни ҳам ўрганишлари шарт. Таҳлилий материаллардан фойдаланиш иқтисодий, сиёсий, ижтимоий, ташкилий ва бошқарув характеридаги салбий омилларни тўғри аниқлаштириш, шунингдек, прокурорларга қонунлар ижроси устидан сифатли назорат олиб боришга, қонун

устуворлигини мустақкамлаш ва сақлашга, ўз вақтида ва асосли қарорлар қабул қилишга ёрдам беради.

Бироқ, прокурорлар кўпинча ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунларнинг бузилишига олиб келадиган омилларни эътиборсиз қолдиришлари мумкин. Жумладан, ўрмонларни ёнғиндан муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини тизимли амалга ошириш натижаларига кўра, ушбу соҳада қонун ҳужжатлари бузилишининг йилдан йилга кўплаб ҳолатлари аниқланмоқда. Ҳар бир ҳолатда прокурорлар томонидан зарур чоралар кўрилади, уларнинг сони, шунингдек, ҳуқуқбузарликлар сони йил сайин ортиб бормоқда. Бу эса, статистик кўрсаткичларнинг ўсишига олиб келади. Текшириш давомида ҳал қилинган асосий масалалар прокурорлар томонидан қонун устуворлиги ҳолати, қонунлар ва коррупцияга қарши қонун ҳужжатларининг бажарилишини назорат қилишда прокурор аралашувини талаб қиладиган маълумотлар тўғрисидаги таҳлилий маълумотларни кўриб чиқишдан иборат.

Ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижросини назорат қилишда бир-бирини такрорлаш ҳолатларига барҳам бериш мақсадида прокурорларнинг ваколатларини аниқ чегаралаш зарур, деб ҳисоблаймиз. Прокурорлар ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, ўрмонлардан кўчмас мулк сифатида ёки фуқаролик ҳуқуқлари объекти сифатида фойдаланиш тўғрисидаги қонунлар ижросини назорат қилишлари талаб этилади. Бундан ташқари, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, уларнинг мансабдор шахсларининг ушбу соҳадаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини қонунийлиги устидан доимий назоратни тегишли вилоят, туман прокурорлари амалга оширади.

Экология прокурорлари, ўз навбатида, ўрмонларни табиий объект, табиий ресурс сифатида муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларнинг бажарилишини назорат қиладди. Экологик ва ҳудудий прокурорлар ўртасидаги ваколатларни тақсимлашнинг ушбу нуқтаи назари О.В.Калугинанинг нуқтаи назари билан мос келади. Масалан, тегишли ҳудуддаги прокурор ўрмон майдонларини эгаллашнинг қонунийлигини назорат қиладди ва ҳоказо, экология прокурори эса ўрмонларни зараркунандалардан ҳимоя қилиш бўйича стандартларнинг бажарилишини, ўрмонларни ёнғинлардан ҳимоя қилиш бўйича чора-тадбирларни амалга оширишни ва ҳоказоларни баҳолайди. Шу билан бирга, юқорида санаб ўтилган субъектлар устидан назорат ўтказиш жараёнида нафақат атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, балки тегишли органларнинг мансабдор шахслари томонидан ўз ваколатларини амалга оширишда коррупциянинг намоён бўлиши билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар ҳам аниқланмоқда.

Прокуратура органлари учун статистик маълумотларни олиш муаммоси алоҳида эътиборга лойиқ бўлиб, у қоида тариқасида, прокурорлар томонидан қонун ҳужжатларига риоя этиш устидан назорат қилиш доирасига киритилган, ўрмон соҳасини бевосита назорат қилувчи органларга ёзма ҳужжатлар юбориш орқали сўралади. Ёзма ҳужжатларда статистик маълумотларни юбориш муддати, уни прокуратура органларига тақдим этиш муддатлари, тақдим этиш шакли, тақдим этиш усули, шунингдек сўровчининг алоқа маълумотлари кўрсатилади. Шу муносабат билан, Ўзбекистон Республикаси прокуратура органларига ижобий тажриба алмашиш имконини берадиган ахборот-ҳуқуқий таъминотнинг

инновацион тизимини яратиш статистик маълумотларни самарали олиш имконини беради, деб ҳисоблаймиз.

Бизнинг фикримизча, ягона автоматлаштирилган тизимни яратиш тавсия этилади, унда барча маълумотлар базасини ўз ичига олган “Ўрмон қонунчилигининг бажарилиши устидан прокурор назорати” махсус бўлими ажратилиши лозим. Бундан ташқари, электрон шаклда ҳуқуқий ахборот ва ҳуқуқий нашрлардан фойдаланиш, қонунчилик базасини янгилаш, прокурорларни ҳуқуқий нормалар ва суд амалиётини сарҳисоб қилиш натижалари тўғрисида хабардор қилишни таъминлайдиган кичик бўлимни яратиш ҳам лозим.

Ўрмон муносабатлари соҳасидаги қонунийлик ҳолати тўғрисида турли манбалардан олинган маълумотларни ҳисобга олган ҳолда прокуратура уларни таҳлил қилиш билан боғлиқ ҳолда тегишли қайта ишлаш ёки умумлаштиришни амалга оширади. “Прокуратура тўғрисида”ги қонунда прокурор фаолиятида, шу жумладан ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилишда таҳлилий иш мажбурий бўлиши тўғрисидаги қоида мавжуд эмас. Шу билан бирга, амалиёт шуни кўрсатадики, маҳаллий даражадаги прокурорлар томонидан назорат ваколатларидан фойдаланиш доирасида ҳудудий ва бошқа назорат қилинадиган органлар раҳбарлари томонидан прокурорнинг сўровига кўра, маълумотларни тақдим этишдан бош тортиш ҳолатлари мавжуд ва “Прокуратура тўғрисида”ги қонунда таҳлилий иш прокурорларнинг вазифаси ёки фаолият соҳаси сифатида белгиланмаган. Шу муносабат билан “Прокуратура тўғрисида”ги қонуннинг 22-моддасига қуйидаги мазмундаги банд билан тўлдиришни таклиф этамиз: “раҳбарлар ва кўрсатилган органларнинг мансабдор шахслари таҳлилий ишларни олиб бориш учун зарур ҳужжатлар, материаллар, статистик ва бошқа маълумотларни тақдим этишлари шарт”.

Прокурорнинг ушбу қонуний талаби бажарилмаган тақдирда, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 197-моддаси қоидаларини қўллаш таклиф этилади. Бундай таклиф, биринчидан, ахборот-таҳлилий ишнинг ҳақиқатда амалга оширилишига ёрдам беради, чунки унинг амалга оширилиши сифати учун прокурорлар шахсий жавобгар бўладилар, иккинчидан, ахборотни тақдим этишдан бош тортиш ҳолатларини амалда бартараф этишга ёрдам беради.

Прокурорлар томонидан сўралган маълумотлар прокурор сўровида белгиланган муддатда у ёки бу маълумотларни тақдим этувчи субъектлар учун аниқ ва реал бажарилиши мумкин бўлиши лозим, деб ҳисоблаймиз. Прокуратура органларининг ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш бўйича фаолиятини ташкил этишнинг яна бир муҳим элементи режалаштириш бўлиб, унинг моҳияти прокуратура органларининг мақсадларини белгилаш, ушбу мақсадларга эришиш бўйича аниқ чора-тадбирларни шакллантириш, уларни амалга ошириш муддатларини белгилашдан иборат. Ўрмон хўжалиги қонунчилигининг бажарилишини назорат қилиш ишлари ҳам режали, яъни аввал айтиб ўтилган ахборот манбалари билан боғлиқ ҳолда ташкил этилади. Бундан ташқари, режалаштириш ташкилий тартибни, ҳаракатлар изчиллигини ва мувофиқлигини, прокуратура органларида мавжуд куч ва воситаларни оқилона тақсимлашни таъминлайди. Масалан, прокурор назоратини амалга ошириш бўйича тадбирларни режалаштиришда прокуратура назорат объектларини белгилайди,

назорат ҳаракатларининг кетма-кетлигини ва уларни амалга ошириш муддатларини белгилайди. Асосийси, режалаштириш ёрдамида мақсадлар қўйилади ва қўзланган натижаларга эришилади.

Прокурор назорати назарияси ва амалиётида режалар турларининг бир қанча таснифлари мавжуд. Вазифаларига кўра режалар назорат ва бошқарув фаолиятини тартибга солувчи, узлуксиз ўқитишни ташкил этиш, стажировка режалари, қуйи прокуратура органлари ишининг ҳолатини текшириш режалари, мувофиқлаштириш режалари ва бошқаларга бўлинади.

Муддатига кўра, режалар уч турга бўлинади: узоқ муддатли (бир йил ёки ундан кўпроқ муддатга); жорий (ярим йиллик, чораклик ва ойлик); қисқа муддатли (ҳафталик).

Ўрмон қонунчилигининг ижросини назорат қилиш билан боғлиқ ҳолда, режалаштириш тажрибаси шуни кўрсатадики, энг кенг тарқалгани ярим йиллик режаларни тузиш бўлиб, улар, қоида тариқасида, муайян объектларда ўрмон қонунчилигининг бажарилишини текшириш билан боғлиқ тадбирларни ўз ичига олиши мумкин. Масалан, прокурор давлат муассасалари ёки туман ўрмон хўжаликлари фаолиятининг статистик мониторинги маълумотларини ўрганар экан, ўрмон қоидаларини бузган шахсларга нисбатан ундирилган маъмурий жарималарнинг амалда ундирилиши 30 фоизни ташкил этишини аниқлади. Бундай ҳолда, у маъмурий чораларни қўллаш самарадорлигининг бундай пастлиги сабабларини аниқлаш учун текширишни тайинлаш ҳуқуқига эга. Шунингдек, жисмоний ва юридик шахслардан муайян давлат органининг (унинг мансабдор шахсларининг) ноқонуний хатти-ҳаракатлари ва қарорлари тўғрисидаги аризаларнинг нисбатан қисқа муддат ичида прокуратура органларига такроран келиб тушиши, уларнинг бевосита текширилиши аризачиларнинг аризаларининг қисман ёки тўлиқ асослилигини тасдиқлайди. Бундан ташқари, иш режаларини шакллантириш учун асос бўлиб прокуратура органлари томонидан олинган маълумотлар ҳисобланади.

Прокурорнинг таҳлилий фаолияти натижалари маълум бир қайта ишлаш жараёнидан ўтган ва шунинг учун уларни ҳақли равишда прокурор текшируви учун асос бўлган маълумотларга киритиш мумкин. Прокуратура органларининг ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш бўйича фаолиятини ташкил этишнинг яна бир элементи, бу прокуратура органларининг хизмат вазифаларини тақсимлаш ва ваколатларини чегаралашдир. Ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилишда хизмат вазифаларини тақсимлаш нуқтаи назаридан прокуратура фаолиятини ташкил этишнинг қуйидаги тамойиллари ажратилади: предмет, ҳудудий ва аралаш. Кўпинча прокуратура ишни ташкил этишнинг предмет-ҳудудий принциpidан фойдаланади. Бундай ҳолда, предмет деганда прокуратура фаолиятининг асосий турлари ва жамоат муносабатларининг айрим соҳалари, қонунчилик соҳалари тушунилади.

Ҳудудий принципнинг моҳияти - бу мамлакат, вилоят ҳудудини муайян ҳудудларга ёки объектлар гуруҳларига шартли равишда чегаралаш орқали прокурорлар томонидан назорат қилиш амалга оширилишидир.

Ўрмон хўжалиги қонунчилигининг бажарилиши устидан назоратни муваффақиятли амалга ошириш шартларидан бири сифатида фаннинг

ихтисослашувини, яъни ушбу соҳани прокуратуранинг аниқ бир ходимиға юклашини алоҳида таъкидлаш лозим, бу эса ўрмон хўжалигидаги айрим органлар ва мансабдор шахслар фаолиятининг қонунийлиги ишларини баҳолашга ўз вақтида ва малакали ёндашиш имконини беради. Прокуратура органларининг ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш бўйича фаолиятини ташкил этиш элементларини кўриб чиқиш прокурорларнинг ўз ваколатларини чегараламасдан туриб мумкин эмас.

Прокуратура тўғрисидаги қонун ҳужжатларида прокурорларнинг ўзига хос мажбуриятлари тўғрисида етарли маълумот йўқ, аммо қонун ҳужжатларида мустақамланган прокурорнинг ҳар қандай ваколатлари бир вақтнинг ўзида прокурорлар томонидан кўриб чиқилиши керак. Прокурорнинг муайян ҳаракатларни амалга ошириш бўйича вазифалари, агар бунинг учун қонуний асослар мавжуд бўлса, демек, прокурорларнинг ваколатлари, хусусан, уларнинг ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг бажарилишини назорат қилиш бўйича ваколатлари ҳақида гапириш қонунийдир.

Ҳарбий прокурорлар, транспорт прокурорлари, муҳофаза қилинадиган объектлар прокурорларининг ўрмон хўжалиги қонунчилигининг бажарилишини назорат қилиш ваколатлари ушбу прокурорлар томонидан назорат қилинадиган объектларга, шу жумладан ҳарбийлаштирилган тузилмаларда, транспортда ва бошқа муҳофаза қилинадиган объектларда ташкил этилган махсус атроф-муҳитни муҳофаза қилиш органларига ҳам тааллуқлидир. Ҳудудий ва ихтисослаштирилган прокурорларнинг ўрмон хўжалиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш масалалари бўйича ўзаро ҳамкорлигига келадиган бўлсак, субъектлар ва аниқ объектлар устидан назоратни амалга ошириш бўйича умумий ҳал қилинган масалаларга қарамай, прокурорлар биргаликда фаолият олиб боришлари мақсадга мувофиқ кўринади.

Прокуратура органларида ишни ташкил этишнинг яна бир элементи ижрони назорат қилиш ва текшириш бўлиб, у прокуратура олдида қўйилган мақсадларга эришиш бўйича амалга оширилган ишлар тўғрисидаги ахборотни олиш, умумлаштириш, баҳолаш ва улардан фойдаланишни таъминлашдан иборат. Назорат фаолияти жараёнининг моҳияти Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори буйруқларининг бажарилишини назорат қилиш, режалаштирилган тадбирлар ва бошқа вазифаларнинг амалда бажарилиши тўғрисидаги маълумотларни олишдан иборат.

Одатда назорат жорий (оралиқ) ва якуний (якуний) режалаштирилган ва режалаштирилмаган, доимий ва селектив, бевосита ва билвосита, доимий ва даврий каби турларга бўлинади.

Прокуратурада назоратнинг асосий шакли ижрони текшириш ҳисобланади. Текширувлар давомида ишларнинг ҳақиқий ҳолати аниқланади, ходимларнинг фаолияти баҳоланади ва аниқланган камчиликларни бартараф этиш чоралари кўрилади. Прокуратура органларининг ташкилий фаолиятининг муҳим жиҳатларидан бири, шу жумладан ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижросини назорат қилишда ушбу соҳада ваколатларни амалга оширувчи давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан бевосита ҳамкорликни таъминлашдан иборат.

Кўриб чиқиладиган ўзаро ҳамкорликни амалга ошириш учун прокуратура органлари, давлат ҳокимияти органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқаролик жамияти институтларининг биргаликдаги фаолиятини бирлаштирувчи мезон ушбу субъектлар учун ўрмон хўжалиги соҳасида қонунийлик ва тартибни таъминлаш муносабатларида бир хил мақсадлар бўлиши керак. Атроф муҳитни яхшилаш борасида барча органлар, мансабдор шахслар ва бошқа шахслар, айниқса, махсус экологик назорат органлари фаол ва тўлиқ қувват билан ишлагандагина ижобий натижаларга эришиш мумкин. Якка тартибда ҳаракат қилган прокурорлар табиий муҳитни яхшилаш бўйича сезиларли якуний натижаларга эриша олмайдилар.

“Прокуратура тўғрисида”ги қонуннинг 9-моддаси, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори, Қорақалпоғистон Республикаси прокурори тегишинча Ўзбекистон Республикаси ва Қорақалпоғистон Республикаси давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари мажлисларида белгиланган тартибда иштирок этиш ҳуқуқига эга. Вилоятлар, Тошкент шаҳар, туманлар ва шаҳарлар прокурорлари ҳамда уларга тенглаштирилган прокурорлар давлат ҳокимияти ва бошқарувнинг тегишли ва қўйи органлари мажлисларида белгиланган тартибда иштирок этишга ҳақли.

Диссертация тадқиқотининг ҳажми чекланганлиги сабабли фақатгина ўрмон муносабатлари соҳасида юзага келадиган масалалар бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини тайёрлаш, уларни қабул қилиш зарурлиги тўғрисида таклифлар юбориш бўйича биргаликдаги фаолиятга батафсил тўхталиб ўтамиз. Ўрмон плантацияларини ноқонуний кесиш ушбу соҳадаги одатий қоидабузарликлардан бири эканлиги аввалроқ таъкидланган эди. Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида “ноқонуний дарахт кесиш” тушунчасининг таърифи йўқлиги эътиборга лойиқдир, шу билан бирга қонун ушбу қилмиш учун жиноий ва маъмурий жавобгарликни белгилайди. Прокуратура органлари маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан биргаликда уларнинг ўзаро ҳамкорлигини таъминлашга қаратилган комплекс ташкилий-амалий чора-тадбирларни ҳам амалга оширмоқда, ҳамда ҳамкорликнинг турли шаклларида назарда тутувчи шартномалар тузиш амалиётини ҳам ривожлантирмоқда.

Прокуратуранинг фуқаролик жамияти институтлари билан ўрмон муносабатлари соҳасидаги ўзаро ҳамкорлиги субъектларнинг ҳар бири ўз мақсадларига эга бўлиб, бир вақтнинг ўзида умумий мақсадларга эришиш учун - инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, барқарор қонунийлик ва тартибни таъминлашда ифодаланади. Ўрмон муносабатлари соҳасида прокурорлар ва фуқаролик жамияти институтларининг ўзаро ҳамкорлигининг қўшма комплекс дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда доимий равишда иштирок этиш, қўшма тадбирлар ўтказиш, ахборот алмашиш каби асосий шаклларида иборат.

Қўшма комплекс дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этиш, фаол ҳамкорликка тўсқинлик қиладиган муаммоларни ҳар томонлама ва истиқболли ҳал қилиш мақсадида мулоқотни таъминлаш учун доимий фаолият кўрсатадиган “таянч платформалар”нинг мавжудлигини кўзда тутати.

Биргаликда тадбирлар ўтказиш ҳамкорлигининг энг машҳур шаклларида биридир. Бундай тадбирларга илмий-амалий конференциялар, давра суҳбатлари, семинарлар, мунозаралар, очиқ суд мажлислари, прокурор текширувларига жамоатчилик ва оммавий ахборот воситалари вакиллари таклиф этиш,

қонунийлик ҳолати бўйича социологик сўровлар ўтказиш, қўшма мониторинг тадқиқотлари ва бошқалар киради.

Ўрмон хўжалиги қонунчилигига риоя этиш масалалари бўйича ҳуқуқий маслаҳатлар ўтказишда прокурорлар фуқаролар эътиборини муаммоларни ҳал этишнинг ҳуқуқий асосларига қаратиши, уларга ўрмон қонунчилигининг ижтимоий моҳияти ва ўзига хос мазмунини тушунтириши лозим. Ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш масалалари бўйича прокуратура органларининг давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари билан ўзаро ҳамкорлигида, табиийки, бизнинг фикримизча, мустақил иштирокчиларнинг бўйсунмаслиги ва “ўзаро таъсир” атамасининг турлича тушунчалари туфайли қийинчиликлар юзага келади. Кўпинча бу соҳадаги зиддиятли вазиятлар айнан семантик юқларнинг чалкашлиги ва “давлат назорати” ва “прокуратура назорати” тушунчалари ўртасида аниқ фарқ йўқлиги туфайли юзага келади. Ўзаро таъсир деганда умумий мақсад ва вазифаларга эга бўлган икки ёки ундан ортиқ субъектларнинг мувофиқлаштирилган фаолияти тушунилади.

Прокуратура органларининг ўрмонларни муҳофаза қилиш масалалари бўйича давлат ва маҳаллий ҳокимият органлари билан ўзаро ҳамкорлиги умумий мақсадни – бу соҳада қонун устуворлигини таъминлашни кўзлайди. “Прокуратура тўғрисида”ги қонундан келиб чиққан ҳолда, прокуратура учун қонун устуворлигини таъминлаш унинг фаолиятининг асосий мазмунини ташкил этади. Ўз навбатида, ҳокимият ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари учун қонунийлик масалалари фақат уларнинг фаолиятининг бир қисмидир.

Ф.М.Кобзарев прокуратура органларининг давлат ҳокимияти органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва назорат қилувчи органлар билан ўзаро ҳамкорлигини ўзаро муносабатларнинг ташқи турига боғлайди.

Прокурор назорати амалиёти шуни кўрсатадики, қарздорнинг мол-мулки йўқлиги, яшаш жойида йўқлиги ва бошқалар туфайли ундириб олишнинг иложи йўқлиги сабабли суд ижрочилари томонидан ижро иши кўпинча тугатилади. Шу билан бирга, қарздорнинг мол-мулкни аниқлаш учун рўйхатга олиш органларига сўров юбориш ёки суд ижрочилари томонидан қидирувга қўйиш каби барча чоралар кўпинча қўлланилмайди.

Шу муносабат билан биз прокуратура ва суд ижрочилари хизмати ва унинг ҳудудий бўлинмалари ўртасида яқинроқ ҳамкорликни ташкил этиш ва таъминлаш зарур деб ҳисоблаймиз. Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикасининг ўрмон фондига етказилган зарарни янада самарали қоплаш учун суд қарорларининг ижроси устидан тизимли назоратни ташкил этиш керак бўлади. Акс ҳолда, прокуратура органларининг аризаларни судга юбориш бўйича иши қарздорлар томонидан суд қарорларини амалда бажармаганлиги сабабли ўз мазмунини йўқотади.

Таъкидлаш жоизки, агар прокуратура қонунлар ижросини фақат назорат қилса, у ҳолда ушбу органлар нафақат қонунлар, балки ўрмонларни муҳофаза қилишни тартибга солувчи қонун ҳужжатлари талабларига риоя этилиши устидан давлат назоратини ва маҳаллий давлат ҳокимияти назоратини ҳам амалга оширадilar.

Жиноят белгилари мавжуд бўлган тақдирда, давлат ўрмон назоратини амалга оширувчи органлар тегишли материалларни ички ишлар органларига ёки

прокуратурага юборади. Ўз навбатида, прокуратура айбдорларни маъмурий жавобгарликка тортиш тўғрисидаги масалани ҳал қилиш учун ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларини бузганлик учун маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги иш қўзғатиш тўғрисида чиқарилган қарорларни назорат органларига юборади.

Прокуратура органлари қонун ҳужжатларида ўзига берилган ваколатларга мувофиқ назорат органларини ташкилотларда текширишлар ўтказишни, назорат фаолиятини амалга ошириш жараёнида мавжуд масалаларни аниқлаш учун мутахассислар ажратишни талаб қилишга ҳақли. Шу билан бирга, ушбу органлар томонидан қабул қилинган қарорлар ва чораларнинг қонунийлиги ва тўлиқлигини прокурорнинг ўзи текширади.

Ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларнинг бажарилиши устидан прокурор назоратининг мақсади ва давлат ўрмон назоратининг мақсади бир хил - бу барча томонидан ушбу қонунларнинг аниқ бажарилиши учун қулай муҳитга эришишнинг асосий воситасини таъминлашдир.

“Ўрмонларни муҳофаза қилиш ва асраш соҳасида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш масалалари бўйича прокурорлар ва давлат ҳокимияти органларининг ўзаро ҳамкорлиги” тушунчаси ўрмон соҳасида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш мақсадида тенг ҳуқуқли, ўзаро манфаатли ҳамкорлик сифатида белгиланади. Бунини ўтказилган сўров натижасидан ҳам кўришимиз мумкин. 71% сўровнома қатнашчилари Прокуратура органлари ўрмонларни муҳофаза қилиш учун шу соҳада бошқарувни амалга оширувчи органлар билан мунтазам равишда ахборот алмашиш керак деган хулосага келишган. Ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш масалалари бўйича прокурорларнинг давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари билан ўзаро ҳамкорлигини такомиллаштириш мақсадида қуйидаги ташкилий чора-тадбирларни тизимли равишда амалга ошириш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз:

қонун устуворлигини таъминлаш бўйича ҳамкорликни кучайтириш;

ўзаро ҳамкорлик тўғрисида шартномалар тузиш;

ўзаро муносабатларда прокурорнинг қарорларига таъсир қилиш ёки унинг фаолиятига тўсқинлик қилиш учун ҳар қандай шаклда таъсир қилишни таъқиқловчи қонун ҳужжатлари талабларига амал қилиш;

прокурорлар томонидан давлат органлари ва маҳаллий давлат ҳокимияти органларидан асоссиз равишда ахборот сўраш ҳолларини истисно қилиш;

ҳамкорликнинг янги самарали шакллари излашни кучайтириш.

Ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш масалалари бўйича прокурорлар ва давлат ҳокимияти органларининг ўзаро ҳамкорлиги даражасини оширишга қуйидаги шакллар ёрдам беради, деб ҳисоблаймиз:

биринчидан, ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш масалаларига бағишланган семинарлар, конференциялар, давра суҳбатларини биргаликда ўтказиш;

иккинчидан, ушбу органлар вакилларининг ўрмонларни муҳофаза қилиш ва асраш соҳасидаги ишлар натижаларини умумлаштириш бўйича прокуратуранинг очиқ мажлисларида иштирок этиши;

учинчидан, ўрмонларни муҳофаза қилиш муаммосига эътиборни қаратиш мақсадида ўтказиладиган ҳуқуқий маслаҳатлар ва маърузаларда биргаликда иштирок этиш;

тўртинчидан, ўрмонларни муҳофаза қилиш муаммоларига бағишланган қўшма тўпламлар ва китоблар нашр этиш.

Ўрмонларни муҳофаза қилиш масалалари бўйича прокуратура ва давлат ҳокимияти органлари ўзаро ҳамкорлик асосида ишларни йўлга қўйиш қўйидагиларга имкон беради:

- уларнинг ахборот базасини, айниқса, ҳудудларда ўрмонларни муҳофаза қилиш ҳолати, қонунлар ижросининг ҳолати ва ҳуқуқбузарликларни бартараф этиш ва олдини олиш бўйича ушбу органлар томонидан кўрилаётган чора-тадбирларни амалга ошириш;

- режалаштириш босқичида ҳам, режалаштирилган тадбирларни амалга ошириш жараёнида ҳам келишилган ҳолда ҳаракат қилиш, иш режаларини ўз вақтида бажариш;

- бошқа орган томонидан амалга оширилаётган ишларни такрорлашга йўл қўймаслик;

- ўрмонларни муҳофаза қилиш соҳасида ижобий натижаларга эришишнинг зарур шarti сифатида ходимларнинг малакасини уларнинг экологик ва ҳуқуқий маданиятини ошириш;

- куч ва маблағни тежашга эришиш, яъни, камроқ меҳнат ва моддий ресурслар билан яхши натижаларга эришиш;

- ўрмонларни муҳофаза қилиш бўйича прокуратура ва давлат ҳокимияти органлари ходимлари ўртасида ошкоралик, ишонч, ҳурмат, ишда ҳар томонлама ёрдам беришга тайёр бўлиш, давлат хизматчиси бўлган ҳар иккала ходим ҳам бажариши шартлигини тушуниши зарурлигига эришиш.

Бундан ташқари, ўрмонларни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ижросини назорат қилишда прокурорлар ва аҳоли ўртасидаги ўзаро ҳамкорликнинг аҳамиятини белгилаб беришни зарур, деб ҳисоблаймиз.

Ўрмон фонди ҳолати билан боғлиқ вазият шуни кўрсатадики, ижтимоий кучларни эътиборсиз қолдириш тенденцияси фуқароларнинг бефарқлигига, ўрмонлар ва бошқа табиий ресурслардан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилишда қарама-қаршиликларнинг пайдо бўлиши ва кучайишига олиб келади.

Шундай қилиб, ўрмонларни муҳофаза қилиш вазифаси барча даражадаги вакиллик ва ижро этувчи ҳокимият органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва бошқа органлар, жамоатчилик ва фуқароларнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатлари билангина муваффақиятли ҳал этилиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида” ги қонуни // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. 19.02.2024 й., 03/24/909/0133-сон.

2. Ўзбекистон Республикасининг “Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси”, 197-моддаси. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси. 02.02.2024 й., 03/24/902/0086-сон

3. Викторов И.С. Организация работы прокурора по надзору за исполнением жилищного законодательства // Жилищное право. – 2007. – № 2.

4. Кливер И.Я. Организация планирования работы в органах прокуратуры. – М.: НОРМА, 1991; Розенфельд В.Г., Фролов А.В. О функциях и организации деятельности прокуратуры // Журнал российского права. – 1999. – № 2; Рябцев В.П. Концептуальные проблемы организации и функционирования прокуратуры. – М.: НИИ прокуратуры, 1994; Шинд В.И., Михайлов В.Т. Организация труда в районной (городской) прокуратуре. – М.: СПАРТАК, 1975.

5. Прокурорский надзор: учеб. для бакалавров / под общ. ред. Ю.Е. Винокурова. 10-е изд., перераб. и доп. – М.: «Юрайт», 2011.

6. Богачев Г.П. Организация аналитической работы в районной прокуратуре // Науч. организация труда в органах прокуратуры: материалы конф. прокурорско-следственных работников Воронеж. обл./ под общ. ред. Н.А. Чернышева. – Воронеж, 1970.

7. Раскина Т.В. Аналитическая работа прокуроров как средство оптимизации прокурорского надзора. // Прокурорская деятельность: вопросы теории и практики: сборник материалов научно-практической конференции, проведенной на юридическом факультете МосГУ 21 ноября 2013 / отв. ред. А.Ю. Винокуров. – М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2014.

8. Калугина О.В. Прокурорский надзор за исполнением земельного законодательства в Российской Федерации: дис. канд. юрид. наук. – М., 2013.

9. Винокуров А.Ю., Винокуров К.Ю., Винокуров Ю.Е. Прокурорский надзор: учебник для бакалавров / под ред. А.Ю. Винокурова. – М.: Юрайт, 2013.

10. Винокуров А.Ю. Прокурорский надзор за исполнением законов при производстве по делам об административных правонарушениях: пособие для прокуроров. – М.: ИПК РК, 2004.

11. Прокурорский надзор: учебник / под ред. Ю.Е. Винокурова. – М.: Юрайт-Издат, 2007.

12. Винокуров А.Ю. Проверки исполнения законов на основании плана работы прокуратуры // Научные труды Моск. гуманит. ун-та. – М., 2006. – Вып.75.

13. Ястребов В.Б. Прокурорский надзор: учебник. – М.: Городециздат, 2001.

14. Настольная книга прокурора / под ред. С.Г. Кехлерова, О.С. Капинус. – М.: Юрайт, 2012.

15. Настольная книга прокурора / подред. С.Г. Кехлерова, О.С. Капинус – М.: Юрайт, 2012.

16. Винокуров А.Ю., Виноградов В.П. Прокурорский надзор за исполнением законодательства об охране окружающей природной среды: учебное пособие. – М.: Изд-во МНЭПУ, 1996.

17. Будаи С.Н., Чернышова Т.Е., Артемов В.В. Взаимодействие органов прокуратуры Российской Федерации с институтами гражданского общества. – М.: Академия Генеральной прокуратуры 2010.

18. Кобзарев Ф.М. Организация работы в прокуратуре субъекта Российской Федерации. – М.: ИПК РК Академии Ген. Прокуратуры, 2010.

19. Винокуров А.Ю. Актуальные вопросы прокурорского надзора и обеспечения законности в сфере экологии: избранные работы. – М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2008.